

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Komisija za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

Številka: 060-11-2/2024/10
Ljubljana, 20. 2. 2024

Predlog

Z A P I S N I K

17. seje Komisije Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, ki je bila v ponedeljek, 15. marca 2024, v sejni sobi 212/II, Šubičeva 4, Ljubljana.

Seja se je začela ob 10. uri in se zaključila ob 11.35.

Prisotni:

- predsednik: Branko Tomažič,
- podpredsednik: Anton Medved,
- člani: Leopold Pogačar po pooblastilu Bojana Borovnika, Oskar Komac po pooblastilu Saške Kiara Kumer, Jasmina Opec Vöröš in Marko Staroveški.

Opravičena:

- Saška Kiara Kumer in
- Bojan Borovnik.

Ostali prisotni:

- Boštjan Noč, Matjaž Levičar, Aleš Bozovičar, Simon Golob, Čebelarstva zveze Slovenije;
- Mojca Čučnik Zgonec, Andrej Hafner, Saša Belaj, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano;
- mag. Mateja Pitako, Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo;
- Leopold Lamut, Bojan Tavčar, Združenje predstavnikov agrarnih skupnosti Slovenije;
- Gašper Cerar, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije.

* * *

Komisija je bila sklepčna in je potrdila dnevni red:

- 1. Strategija prilaganja Slovenskega čebelarstva na podnebne spremembe za obdobje 2023-2030 (št. 322-10-1/2024)**
- 2. Predloga zakona o spremembah Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o agrarnih skupnostih (ZAgrS-B) – skrajšani postopek, EPA 1373-IX (št. 322-01-2/2024)**
- 3. Zaključki posveta Slovenska hrana v javnih zavodih (št. 065-02-3/2024)**
- 4. Potrditev zapisnika 16. seje komisije**
- 5. Razno**

Ad 1)

Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je, na podlagi 20. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14, 26/15, 55/20, 123/20, 67/22 in 69/23), pripravila naslednje

POROČILO

k Strategiji prilagajanja slovenskega čebelarstva na podnebne spremembe za obdobje 2023–2030

(št.: 322-10-1/2024/3)

Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano se je na 17. seji 15. 3. 2024 **seznanila** s Strategijo prilagajanja slovenskega čebelarstva na podnebne spremembe za obdobje 2023–2030 (v nadaljevanju: strategija), ki jo je pripravila Čebelarska zveza Slovenije.

Strategijo so predstavili predstavniki Čebelarske zveze Slovenije (v nadaljevanju: ČZS) predsednik Boštjan Noč, Matjaž Levičar in Aleš Bozovičar. Svoja stališča k strategiji sta podali predstavnici Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljevanju: MKGP) Saša Belaj in Ministrstva za okolje, podnebje in energijo (v nadaljevanju MOPE) mag. Mateja Pitako.

Čebelarstvo je med kmetijskimi panogami eno izmed najranljivejših na spremembe v podnebnih pogojih. Slovenija s svojo lego spada med čebelarsko intenzivne države, opažen dvig temperature zraka na njenem območju pa je med najvišjimi na svetu. Če želimo ohraniti čebelarstvo in pripomoči k obstoju drugih oprasaevalcev, se je treba podnebnim spremembam prilagoditi. Zato so na ČZS pripravili strategijo in v njej opredelili možne načine prilagajanja slovenskega čebelarstva na podnebne spremembe.

Stanje čebelarstva je pokazatelj stanja okolja, saj čebele na nek način same izvajajo podnebni monitoring. V Sloveniji se zadnja leta soočamo z vedno pogostejšimi izpadi čebelje paše zaradi vedno kasnejših pozeh in obdobja neugodnega vremena ter suš. Ker je preskrba čebel s cvetnim prahom slabša, to negativno vpliva na odpornost čebeljih družin na posledice varoze in drugih bolezni. Nujno je krmljenje čebel s sladkorjem, vendar se je treba pri tem zavedati določenega negativnega okoljskega odtisa sladkorja in predvsem popolne odvisnosti Slovenije od uvoza sladkorja, kar pa pomeni manjšo možnost stalne in ekonomsko vzdržne oskrbe. S tega vidika je nujen razmislek o razvoju čebelarske panoge v smeri večje samostojnosti in samooskrbe na tem področju. Podnebne spremembe bodo slovensko čebelarstvo prizadele tudi zaradi upada medenja, saj so donosi medu nižji, slabša je preživetost čebeljih družin, hkrati pa so stroški izvajanja dejavnosti (sladkor, fosilna goriva, steklo – na teh področjih smo v celoti odvisni od uvoza) višji, kar dolgoročno ogroža preživetje panoge. Zato je ključno vzpostaviti delujoč akcijski načrt za prilagajanje na podnebne spremembe v čebelarstvu, ki bo koristil tudi drugim oprasaevalcem.

V strategiji je opredeljena vizija, da se do leta 2030 zagotovi kakovostne prehranske pašne vire in razvije odporno slovensko čebelarstvo. Dolgoročni cilj pa je do leta 2040 doseči krožno upravljanje z naravnimi viri in ustvariti primerne prehranske razmere za čebele in druge oprasaevalce. Strategija določa cilje, ki jih je moč doseči s sodelovanjem vseh sektorjev v državi, in sicer: izboljšanje pašnih pogojev za čebele in druge oprasaevalce skozi celotno sezono (popožarna sanacija Krasa, revitalizacija gozdov); izboljšanje zdravja in odpornosti čebeljih družin (aktivacija pristojnih državnih služb pred prihodom azijskega sršena); raziskovanje vpliva podnebnih sprememb na medenje, medonosne čebele in druge oprasaevalce ter prenos znanja strokovnjakov k čebelarjem; krepitev ekonomske odpornosti

panoge (npr. razmislek o ponovni vzpostavitvi proizvodnje sladkorja) in uvedba krožnega gospodarjenja znotraj čebelarke panoge ter podpora čebelarjem pri prilagajanju na podnebne spremembe. Cilji so določeni ob zavedanju, da imajo čebele izredno pomembno in kompleksno mesto v naravi, še posebej v odnosu do številnih kmetijskih kultur, saj je njihovo najpomembnejše poslanstvo opraševanje različnih rastlin.

Komisija za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je prva institucija na državni ravni, ki se je seznanila s strategijo, saj se pristojna ministrstva na njeno vsebino še niso odzvala. Kot so izpostavili predstavniki ČZS, je Državni svet od nekdaj znal prisluhniti in podpreti prizadevanja ČZS.

Predstavnica MKGP se je zahvalila za pripravo strategije, ki je ena prvih strategij, usmerjena v luči podnebnih sprememb. Ker bo velik poudarek finančne perspektive EU po letu 2027 na podnebnih spremembah, je strategija zelo dobra podlaga za oblikovanje ukrepov na področju čebelarstva za prihodnje obdobje. Kot je bilo pojasnjeno, bodo na MKGP temeljito proučili strategijo, čeprav že zdaj s številnimi ukrepi podpirajo čebelarstvo v okviru veljavnega strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023–2027 in prek ciljno usmerjenih raziskovalnih in drugih projektov, prav tako pa odpirajo javne službe na področju čebelarstva in s tem povezane strokovne naloge. Tudi v novem programskem obdobju si bodo še v večji meri prizadevali okrepiti področje čebelarstva, saj so od njega odvisni številni sektorji.

Kot ugotavlja komisija, tudi na MOPE podpirajo pripravo strategije. Pri tem izpostavljajo financiranje e-vozil v vrednosti 28 mio evrov iz sredstev Sklada za podnebne spremembe, kar vključuje tudi čebelarje. So pa na MOPE opozorili, da v strategiji pogrešajo poudarek glede podpore malim čebelarjem in ohranjanja tradicije slovenskega čebelarstva. Ker bi čebelarji lahko imeli pomembno vlogo pri ozaveščanju o problematiki podnebnih sprememb in pomenu ohranjanja narave, npr. prek šolskih čebelarskih krožkov, bi kazalo to bolj poudariti v strategiji.

* * *

Komisija pozitivno ocenjuje strategijo, saj je čebelarstvo ena pomembnejših in hkrati ena bolj občutljivejših panog kmetijstva, ki jo je treba v luči podnebnih sprememb zaščititi v največji možni meri.

Medsebojno sodelovanje čebelarjev in kmetov je ključno za ohranjanje in krepitev zdravega okolja ter trajnostnega kmetovanja, kar omogoča vzajemni obstoj. Podnebje se že od nekdaj spreminja, vendar smo danes priča hitrim spremembam, za katere pa zagotovo ni krivo zgolj kmetijstvo, kar se pogosto neutemeljeno in neupravičeno prikazuje. Komisija meni, da je strategija pripravljena ob pravem času in predstavlja enega od ključnih strateških dokumentov na področju prilagajanja podnebnim spremembam, ki poudarja potrebo po medpanožnem povezovanju. Zato je nujno, da se Vlada odzove in v imenu svojih resorjev zagotovi, da se bo strategija upoštevala. Komisija je tudi mnenja, da bi lahko strategijo naslovili tudi na institucije EU, saj na ravni EU kmetijstvo in čebelarstvo nista ustrezno zaščitena in obravnavana. Strategija, s katero se opredeljujejo ukrepi za večjo odpornost slovenskega čebelarstva na podnebne spremembe, je lahko vzgled tudi za druge sektorje.

Komisija pozdravlja, da se slovenski čebelarji zavedajo pomena prehranske varnosti, saj je prav na njihovo pobudo v slovenskih javnih zavodih zaživel Tradicionalni slovenski zajtrk. Tak pristop ne le krepi zavest o pomenu medu, ampak tudi splošno poudarja pomembnost lokalno pridelane slovenske hrane, kar komisija vseskozi izpostavlja v okviru svojega delovanja. Cilj višje samooskrbe, ki je obenem tudi rešitev za slovenskega kmeta in čebelarja, bomo dosegli, če bomo spodbujali potrošnjo lokalne hrane tudi v okviru prehrane v javnih zavodih, torej od slovenskega kmeta, čebelarja. Zavedati se je treba, da hrana, ki

prihaja v EU iz tretjih držav, ne izpolnjuje pogojev, ki so jim zavezani pridelovalci – kmetje znotraj EU. Pri tem pa imamo že znotraj evropskega trga odstopanja glede obsega in dopustnosti uporabe fitofarmaceutskih sredstev (v nadaljevanju: FFS), ki so v Sloveniji bistveno bolj omejena kot v sosednjih državah.

Komisija ugotavlja, da se čebelarstvo v Evropi sooča s številnimi izzivi, predvsem zaradi velikega deleža ponarejenega medu na trgu. Tudi v tej luči je bila 10. 2. 2024 ustanovljena Evropska čebelarska zveza s sedežem v Sloveniji, ki si bo prizadevala za uspešno rešitev ogroženega čebelarstva in zagotovitev ustrezne podpore. Poleg čebelarjev so namreč ogroženi tudi potrošniki medu in evropsko kmetijstvo, saj ga med drugim ogroža množično opuščanje čebelarstva.

K zmanjševanju števila čebel na evropski ravni veliko prispeva tudi nenadzorovano zastrupljanje čebel s pesticidi. Ob tem komisija ugotavlja, da v Sloveniji že od leta 2012 ni bilo zaznanega množičnega pomora čebel zaradi nepravilne ali prekomerne uporabe FFS, kar kaže na učinkovite ukrepe in sinergijo med čebelarstvom ter kmetijstvom. Kmetje se zavedajo, kako pomembno je varovati in ohranjati čebele, predvsem pa je poraba FFS v Sloveniji izredno nizka (kar je zagotovo tudi posledica tradicionalnega čebelarstva pri nas) v primerjavi z drugimi kmetijsko intenzivnejšimi državami članicami EU (povprečna uporaba FFS v Sloveniji 1,6 kg/ha, na Nizozemskem 7 kg/ha).

Slovenska narava je še zelo neokrnjena, kar se med drugim odraža v pestrosti naših travnikov. V zvezi s tem komisija poudarja, da ni primerno, da se v Sloveniji želi uvesti ukrepe, ki so pripravljeni za območja intenzivnega kmetovanja, kot je npr. Nizozemska. Komisija med drugim izpostavlja primer prepovedi prometa in uporabe določenih FFS v Sloveniji (poncho, cruiser in gaucho) zaradi suma o povezavi med uporabo tretiranega semena in pomori čebel leta 2008. Prepoved je bil kasneje odpravljena, ker je stroka ovrgla navedene vplive, vendar so bili kmetje kljub temu podvrženi neutemeljenim kritikam. Komisija zato od stroke pričakuje jasnost in večjo angažiranost v javnosti (kot je bila v primeru nedavnega spreminjanja zakonodaje s področja zaščite živali), da se zagotovi, da kmetijstvo ne bo deležno neupravičenega obtoževanja javnosti.

Komisija ugotavlja, da je sodelovanje čebelarstva z drugimi kmetijskimi sektorji v Sloveniji vzorno in dodatne omejitve v tem oziru niso upravičene in potrebne. Opraševanje rastlin je še vedno v domeni čebel in drugih opraševalcev za razliko nekaterih držav, npr. Kitajske, kjer mora to početi človek s čopičem. Ker pa naravnih opraševalcev ni dovolj, je nujna organizirana čebelarska dejavnost, ki je ena od kmetijskih panog. Vzorno sodelovanje med slovenskimi čebelarji in ostalimi kmetijskimi panogami bi lahko celo tržili kot primer dobre prakse, saj so čebele indikator čistosti okolja.

Komisija ugotavlja, da v okviru ČZS in njenih društev oziroma članov na osnovnih šolah zelo dobro delujejo čebelarski krožki, ki učencem predajajo znanje o čebelarjenju tudi z neposredno prakso pri šolskih čebeljakih ter jih obenem ozaveščajo o biotski raznovrstnosti in pomenu ohranjanja narave. Po mnenju ČZS ima država še veliko možnosti pri iskanju načinov ohranjanja čebel in drugih opraševalcev. Med drugim lahko spodbuja sajenje avtohtonih medovitih rastlin in dreves na javnih površinah oz. parkih. S sorazmerno nizkimi finančnimi vložki lahko država in lokalne skupnosti spodbujajo projekt sajenja medovitih rastlin s financiranjem ali sofinanciranjem semen in sadik medovitih rastlin, ki jih čebelarji in prostovoljci brezplačno posadijo. Pri tem ČZS izpostavlja problematiko nesorazmernih birokratskih ukrepov države, ko so zahteve neživiljenjske in nesorazmerne in zato postopkov ni moč realizirati. Če je strošek birokracije (npr. nadzor) petkratnik vložku (cena sadike), so njihova prizadevanja nesmiselna. Komisija pozdravlja predlog, da država financira seme medovitih rastlin, kot sta ajda in facelija, da jih kmetje posejejo na njive – na prahe in na ta način zagotovijo pašo za čebele in druge opraševalce. Komisija pozdravlja primere dobre

prakse posameznih občin, ko vsako leto novorojenčkom ob dnevu zemlje podarijo sadiko medovitega, avtohtonega sadnega drevesa (jabolko, hruška, sliva), saj na ta način tudi krepimo zavest ljudi o pomenu čebel in drugih opráševalcev, hrane in samooskrbe ter avtohtonih rastlin.

Komisija izpostavlja, da lahko državljani tudi kot posamezniki prispevamo k dobrobiti čebel in čebelarstva tako, da z lastnimi dejavnostmi zagotovimo nekaj paše čebelam. Tako lahko npr. v korita za rože ali na vrtu zasejemo oziroma posadimo medovite rastline (npr. vrba) ali zelenice okrog hiše, ki jim čebelarji pravijo »zelene puščave«, manj pogosto kosimo in na ta način zagotovimo cvetlično pašo. Komisija meni, da je treba javnost ozavestiti o vseh možnostih za krepitev čebelarstva in pozvati k varovanju okolja z vzpostavljanjem pogojev za ohranjanje čebel in drugih opráševalcev.

V Sloveniji smo kljub relativni majhnosti v marsičem veliki in konkurenčni, tako tudi v čebelarstvu, ki je izrazita dodana vrednost za celotno državo tudi z vidika zdravstva, turizma, znanosti, itd. Tradicionalno slovensko čebelarstvo ima izjemno vlogo pri prepoznavnosti Slovenije in ustvarja dobro ime slovenske države. ČZS je, tako kot vrhunski slovenski športniki, velik promotor Slovenije, za kar ji komisija izreka vso pohvalo.

Komisija je po opravljeni razpravi sprejela naslednje **sklepe**:

- 1. Komisija za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano podpira Strategijo prilagajanja slovenskega čebelarstva na podnebne spremembe za obdobje 2023–2030, ki jo je pripravila Čebelarska zveza Slovenije.**
- 2. Komisija za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano predlaga, da Vlada strategijo prouči in s ciljem ohranjanja čebel in drugih opráševalcev zagotovi njeno izvajanje v okviru vseh pristojnih resorjev. Pri tem naj zagotovi primerno okolje za opravljanje čebelarske dejavnosti tako, da zmanjša birokracijo in poenostavi izvajanje ukrepov.**
- 3. Komisija za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano predlaga, da se sledi predlogom Čebelarske zveze Slovenije in na javne površine zasaja medonosne avtohtone sorte drevja in drugih rastlin.**
- 4. Komisija za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ugotavlja, da je sodelovanje čebelarstva z ostalimi kmetijskimi panogami v Sloveniji vzorno, kar se odraža tudi v indikatorju čistosti okolja.**
- 5. Komisija za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano poudarja potrebo po krepitvi ozaveščanja javnosti o pomenu čebel in drugih opráševalcev in možnostih glede vzpostavitve primerne okolja za njihov obstoj.**
- 6. Komisija za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano izpostavlja, da je slovensko tradicionalno čebelarstvo svetovno prepoznano in ga je treba tudi v prihodnje negovati in ohranjati v dobrobit vseh nas.**

* * *

Za poročevalca je bil določen državni svetnik Branko Tomažič.

Ad 2)

Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je, na podlagi drugega odstavka 56. člena Zakona o Državnem svetu (Uradni list RS, št. 100/05 - uradno prečiščeno besedilo, 95/09 - odl. US, 21/13 - ZFDO-F, 81/18-odl. US in 16/23) ter 20. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14, 26/15, 55/20, 123/20, 67/22 in 69/23), sprejela naslednje

M N E N J E

k Predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o agrarnih skupnostih (ZAgrS-B) – skrajšani postopek, EPA 1373-IX (št.: 322-01-2/2024/5)

Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je na 17. seji 15. 3. 2024 obravnavala Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o agrarnih skupnostih (v nadaljevanju: predlog zakona), ki ga je v obravnavo Državnemu zboru predložila Vlada.

Komisija **podpira** predlog zakona.

Predlog zakona predvideva podaljšanje roka za registracijo agrarnih skupnosti ter za neodplačni prenos deleža države na člane agrarnih skupnosti. Rok za vpis agrarnih skupnosti v register agrarnih skupnosti se v skladu z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o agrarnih skupnostih (Uradni list RS, št. 44/22) izteče 13. aprila 2027, pri čemer je treba zagotoviti vsaj 50-odstotno strinjanje članov agrarne skupnosti, kar pa je zaradi težav pri zagotavljanju sklepčnosti na občnem zboru izjemno težko doseči. S predlogom zakona se zato predlaga podaljšanje roka za registracijo agrarnih skupnosti za tri leta oz. do 13. aprila 2030. Predlaga se tudi podaljšanje roka za neodplačni prenos deleža države na člane agrarnih skupnosti za tri leta oz. do 13. aprila 2027, saj se v skladu z veljavno zakonsko ureditvijo ta rok izteče 13. aprila 2024.

Predstavniki Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Andrej Hafner je pojasnil, da so agrarne skupnosti v Sloveniji še vedno tradicionalno prisotne in imajo dolgo zgodovino. V času podražavljenja leta 1947 in 1965, ko je bilo agrarnim skupnostim premoženje odvzeto in razglašeno za »občeljudsko imovino«, je bilo v Sloveniji registriranih približno 1.000 agrarnih skupnosti, ki so obsegale okoli 180.000 hektarjev zemljišč. Po vrnitvi premoženja agrarnih skupnosti nekdanjim članom leta 1994 z namenom ponovne vzpostavitve agrarnih skupnosti se je število agrarnih skupnosti zmanjšalo na 638, ki so obsegale približno 80.000 hektarjev zemljišč. Čeprav to predstavlja le približno 4 % celotne površine Slovenije, pa so te skupnosti pomembne z vidika trajnega gospodarjenja s kmetijskimi in gozdnimi zemljišči, skupnega uresničevanja interesov prebivalcev na podeželju, ohranjanja poseljenosti in običajev na podeželju ter razvoj podeželja. Kot je poudaril, je njihov obstoj in prispevek k sonaravnem gospodarjenju izjemnega pomena tudi z vidika podnebnih sprememb, kar je bilo izpostavljeno tudi v okviru obravnavane Strategije prilagajanja slovenskega čebelarstva na podnebne spremembe.

Kot je bilo pojasnjeno članom komisije, se s predlaganim podaljšanjem dveh rokov želi zamejiti zaznane težave pri delovanju agrarnih skupnosti. Za agrarne skupnosti, ki jim premoženje po 2. svetovni vojni ni bilo odvzeto, se predlaga triletno podaljšanje roka za vpis v register agrarnih skupnosti, saj je zaradi dolgotrajnih postopkov dedovanja vpis v register zelo otežen in dolgotrajen, kar bi lahko povzročilo, da se določene agrarne skupnosti ne bi uspele pravočasno vpisati v register. Hkrati se predlaga podaljšanje roka za prenos deleža

države na ostale člane agrarne skupnosti. Članstvo države v agrarnih skupnostih v praksi povzroča težave pri upravljanju premoženja agrarnih skupnosti. S premoženjem agrarne skupnosti lahko lažje upravlja skupnost, ki jo vežejo preteklost, skupne norme in relativno enotni cilji, kot pa institucija (npr. država ali občina). Cilj zakonske ureditve je vzpostaviti naravno stanje agrarnih skupnosti, v katerem država, ki ni naravna članica agrarne skupnosti, ne bo več članica. Zato je bila predvidena zakonska možnost, da se na podlagi pobude večine članov agrarne skupnosti, neodplačno prenese delež države na člane agrarne skupnosti. Je pa ukrep neodplačnega prenosa solastniškega deleža države v praksi predmet številnih diskusiji in je trenutno tudi v ustavni presoji. Ker pa se predpisan rok za izvedbo neodplačnega prenosa deleža države izteče 13. aprila 2024, se ta rok s predlogom zakona podaljšuje do 13. aprila 2027. Na področju urejanja agrarnih skupnosti ostajajo tudi drugi izzivi, ki pa bodo po besedah predstavnika predlagatelja zakona naslovljeni v prihodnji noveli zakona.

Predstavniki Združenja predstavnikov agrarnih skupnosti Slovenije (v nadaljevanju: ZPASS), Bojan Tavčar je izpostavil, da Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o agrarnih skupnostih (ZAgrS-A) iz leta 2022 ni uredil vseh odprtih vprašanj na področju agrarnih skupnosti, zato si njihovo združenje prizadeva za izboljšanje stanja. Pozdravljajo odločitev vlade oz. Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, ki jim je prisluhnilo ter s predlogom zakona predlagalo podaljšanje roka za registracijo agrarnih skupnosti ter za neodplačni prenos deleža države na člane agrarnih skupnosti. Pri tem sicer menijo, da bi lahko rok podaljšali za več kot tri leta. Ob tem je izpostavil pobudo Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije (v nadaljevanju: SKZG) in Družbe Slovenski državni gozdovi, d. o. o. (v nadaljevanju: SiDG), za začetek postopka za oceno ustavnosti prvega odstavka 43.b člena Zakona o agrarnih skupnostih, ki določa obveznost prenosa deleža Republike Slovenije v agrarni skupnosti na druge člane agrarne skupnosti, če tako odločitev sprejme občni zbor agrarne skupnosti z večino glasov. Pobudnika se z neodplačnim prenosom ne strinjata. Predstavniki ZPASS je poudaril cilj oporekane določbe, da se iz agrarne skupnosti izloči Republika Slovenija kot njen nenaravni član. Izpostavil je, da premoženje agrarne skupnosti lahko upravlja le skupnost, ki jo vežejo preteklost, skupne norme in relativno enotni cilj, ne pa npr. država, ki zgodovinsko gledano nikoli ni bila članica agrarne skupnosti.

Komisija je bila seznanjena, da so bile na podlagi izpodbijane določbe že podane prve vloge (neuradno zgolj 5) za prenos lastniških deležev Republike Slovenije na člane agrarne skupnosti. Te zahtevke naj bi državno odvetništvo zavrnilo zaradi vloženih pobud za začetek postopka za oceno ustavnosti prvega odstavka 43.b člena Zakona o agrarnih skupnostih. Na ta način je država prisilila agrarne skupnosti, da vložijo tožbe, kar je po mnenju predstavnika ZPASS pravi absurd, saj bi morala država spoštovati lastne zakone. Ob tem je bilo tudi pojasnjeno, da je število vloženih zahtevkov majhno, saj številne agrarne skupnosti, ki imajo solastništvo Republike Slovenije, še nimajo končanih vseh zapuščinskih postopkov, kar povzroča težave pri zagotovitvi ustrezne večine za sprejem ustreznega sklepa.

Komisija je bila seznanjena, da Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije (v nadaljevanju: KGZS) podpira predlog zakona. Predstavniki KGZS Gašper Cerar je izpostavil, da jih veseli, da je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano prisluhnilo stanovski organizaciji, ki združuje predstavnike agrarnih skupnosti ter pripravilo predlog zakona. Strinjajo se s predlaganim podaljšanjem roka za vzpostavitev agrarnih skupnosti, saj verjamejo, da bo to omogočilo ureditev dolgotrajnih dednih postopkov in prenos lastništva, to pa bo zagotovilo, da bodo v zemljiški knjigi kot lastniki vpisane žive osebe, ki bodo lahko z ustrezno večino sprejele sklep o preoblikovanju agrarnih skupnosti. Na KGZS ugotavljajo, da imajo agrarne skupnosti interes po preoblikovanju, vendar se ne morejo pravočasno preoblikovati zaradi dolgotrajnih in zamudnih dednih postopkov, še posebej v primerih, ko dediči živijo v tujini. Prav tako KGZS podpira podaljšanje roka za prenos deleža države na člane agrarne skupnosti, obenem pa meni, da bi bilo primerneje, da bi rok za prenos deleža države ali

občine na agrarno skupnost popolnoma odpravili. Na KGZS tudi predlagajo, da je prenos premoženja države oziroma občine na agrarno skupnost brezplačen tudi v davčnem smislu, torej, da se pri prenosu ne plača davka na darilo.

* * *

Komisija podpira podaljšanje roka za neodplačni prenos deleža države na naravne člane agrarnih skupnosti. Ob tem izpostavlja, da niti država niti občine niso naravni člani agrarne skupnosti, zato bi bilo smiselno, da veljajo tudi za občine enaka merila kot za državo. V praksi se namreč pojavljajo težave, ker so občine člani agrarnih skupnosti in trgujejo z zemljišči. V preteklosti ni bilo običajno, da bi bila država ali občina vpleteni v delovanje agrarne skupnosti. Te so izvirale iz vasi, pravice (deleži) v agrarni skupnosti so bile vezane npr. na hišno številko.

Glede na razpršenost lastništva in drobitev deležev v agrarni skupnosti komisija ugotavlja, da »izvorni greh« izvirava iz leta 1994, ko se je premoženje agrarnih skupnosti vrnilo fizičnim osebam, kar je bilo v nasprotju s tradicionalnimi načini evidentiranja lastništva v agrarnih skupnostih. Ob dejstvu, da je v Sloveniji lastninska pravica varovana kot človekova pravica, je težko pričakovati spremembe na tem področju. Komisija poudarja, da je prav tovrstno razpršeno lastništvo glavni vzrok za oteženo poslovanje agrarnih skupnosti v praksi.

Občine so ob vračanju premoženja agrarnim skupnostim pridobile premoženje v delu, za katerega ni bil podan zahtevek za vračilo. Kot je bilo pojasnjeno članom komisije, so občine avtonomne samoupravne skupnosti, zato je zakonodajalec predvidel zgolj možnost brezplačnega prenosa premoženja agrarnih skupnosti na njene naravne člane in ne obveznosti. Po veljavnem zakonu občina lahko neodplačno prenese svoj solastniški delež ali nedoločen delež na nepremičnini članov, ki je v skupni lasti, v agrarni skupnosti na druge člane agrarne skupnosti, če tako odločitev sprejme občni zbor z večino vseh glasov, pri tem pa ni tako časovno omejena kot država. Ob tem komisija ugotavlja, da praksa kaže, da predstavniki občin večinoma niso naklonjeni brezplačnemu prenosu solastniškega deleža oziroma solastnine na naravne člane agrarnih skupnosti.

Komisija meni, da bi bilo v primeru zapuščine brez dediča ali ko se član agrarne skupnosti odpove svojemu deležu bolj smiselno, da ta delež avtomatsko preide na preostale člane agrarne skupnosti. V razpravi je bilo izpostavljeno, da nekatere občine tako pridobljene deleže v agrarnih skupnosti skušajo vrniti agrarnim skupnostim na podlagi menjav, vendar to ni vedno mogoče. Ob tem je bila komisija seznanjena, da veljavna zakonodaja že zdaj predvideva možnost, da zapuščina brez dedičev postane last članov agrarne skupnosti, če tako odločitev sprejme občni zbor z večino vseh glasov.

Komisija podpira tudi podaljšanje roka za registracijo agrarnih skupnosti in s tem večje pravne varnosti, saj je v praksi poslovanje nemalokrat oteženo zaradi neurejenega pravnega statusa. Težava je v administrativnem delu delovanja države in tudi nepoznavanju področja agrarnih skupnosti in kolektivne lastnine na sodiščih, poleg tega zemljiška knjiga še vedno ne odraža dejanskega stanja. Izpostavljen je bil primer na Gorenjskem, kjer agrarne skupnosti sicer dobro sodelujejo z lokalnimi skupnosti, vendar se pogosto srečujejo s problemi v zvezi z različnimi projekti, vključno z gradnjo infrastrukture, ker agrarne skupnosti ne morejo sklepati pravnih poslov. Zato komisija kljub podalšanju roka izraža zaskrbljenost, da tudi podaljšani rok ne bo zadoščal, če se zadeve ne bodo prednostno obravnavale. Komisija poudarja, da bi morali področje agrarnih skupnosti prednostno obravnavati, če želimo urediti stanje in zagotoviti delovanje agrarnih skupnosti v duhu njihovega poslanstva, kot ga opredeljuje Zakon o agrarnih skupnostih.

Komisija ugotavlja, da se agrarne skupnosti v praksi srečujejo še z mnogimi drugimi izzivi. Med drugim ima predsednik agrarne skupnosti na davčnem področju omejena pooblastila. Čeprav ima pooblastilo za samostojno pripravo in oddajo davčnih napovedi, je zaradi številčnosti članstva agrarne skupnosti to pogosto zapleteno. Kljub obljubam FURS-a glede poenostavljenih obrazcev, ti še vedno niso na voljo. Zaradi neurejenosti področja izgublja tudi država npr. pri obračunu davka na promet, saj ga FURS ne obračuna, ker se ta ne obračunava za celotno agrarno skupnost, ampak po posameznem članu – lastniku. Komisija ugotavlja, da na KGZS izpostavljajo potrebo, da se ob naslednji noveli povečajo pristojnosti predsednika agrarne skupnosti predvsem na davčnem področju, pri čemer naj se tudi poenostavijo postopki. Komisija predlaga, da se pri oblikovanju nadaljnjih zakonskih sprememb in dopolnitev na tem področju v večji meri sodeluje z lokalnimi skupnosti.

Komisija ugotavlja, da na KGZS na splošno izpostavljajo potrebo po dodatnem izboljšanju davčne ureditve in predlagajo, da se za davčno osnovo pri določanju davka na dediščino in darila in za določitev vrednosti premoženja pri računanju sodne takse upošteva znižana vrednost premoženja agrarne skupnosti. Posebna – znižana vrednost premoženja v agrarni skupnosti naj se, zaradi omejitev pri gospodarjenju s premoženjem v agrarni skupnosti, uporablja za davčne, sodne in druge uradne postopke. Pri tem izpostavljajo, da visoki davki na dediščino in sodne takse za dedni postopek pogosto odvrnejo potencialne dediče (izven davka, oproščenega prvega dednega reda ali drugih razlogov za oprostitev), da bi koristili pravico do dedovanja.

* * *

Za poročevalca je bil določen državni svetnik Branko Tomažič.

Ad 3)

Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je, na podlagi 20. in 29. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14, 26/15, 55/20, 123/20, 67/22 in 69/23), sprejela naslednje

P O R O Č I L O

k zaključkom posveta z naslovom Slovenska hrana v javnih zavodih (št.: 065-02-3/2024/12)

Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano se je na 17. seji 15. 3. 2024 seznanila z zaključki posveta Slovenska hrana v javnih zavodih, ki je bil 12. 2. 2024.

Komisija predlaga Državnemu svetu v seznanitev zaključke posveta z naslednjo vsebino:

Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in Gospodarska zbornica Slovenije – Zbornica kmetijskih in živilskih podjetij (v nadaljevanju: GZS – Zbornica kmetijskih in živilskih podjetij) sta 12. februarja 2024 soorganizirali posvet Slovenska hrana v javnih zavodih.

Javni zavodi skupaj z javnim sektorjem naročijo za več kot 200 mio evrov hrane letno, pri čemer se srečujejo z resnimi izzivi pri izpolnjevanju zahtev, ki jih prinaša zakonodaja na področju zagotavljanja zadostnih količin ekoloških živil in živil iz shem kakovosti v okviru

javnega naročanja. Na trg pride premalo ekoloških pridelkov in živil, ki pa so pogosto v višjem cenovnem razredu, zato jih javni zavodi lahko le občasno vključujejo v svoje jedilnike. Nujni bodo premiki na cenovnih področjih za oskrbo javnih zavodov in novi preračuni zneskov, če bomo hoteli v javne zavode pridobiti lokalno doma pridelano hrano, ki jo zahteva zakonodaja in zaslužijo varovanci, hrano iz kratkih verig. Vsekakor pa se moramo zavedati, da Slovenija nima tisoče kmetijskih gospodarstev, ki so sposobna dobavljati hrano v javne zavode v zadostnih količinah in z ustrežno logistiko. Namen posveta je bil predstavitev izzivov, s katerimi se srečujejo javni zavodi in ponudniki pri oskrbi z lokalnimi živili ter vzpostavitev dialoga med vsemi deležniki v verigi s ciljem povečati pridelavo in potrošnjo kakovostne domače hrane.

I.

Posvet sta povezovala predsednik Komisije Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Branko Tomažič in direktorica GZS – Zbornice kmetijskih in živilskih podjetij dr. Tatjana Zagorc.

II.

Uvodoma so udeležence nagovorili predsednik Državnega sveta Marko Lotrič, predsednik Komisije Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Branko Tomažič ter predsednik GZS – Zbornice kmetijskih in živilskih podjetij mag. Janez Rebec.

V prvem delu posveta je Barbara Lončarek, GZS – Zbornica kmetijskih in živilskih podjetij, predstavila Katalog živil za javno naročanje. Nato sta udeležence posveta nagovorila poslanec Evropskega parlamenta Franc Bogovič in državna sekretarka na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Eva Knez.

Tadeja Kvas Majer z Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je predstavila prispevek z naslovom Ali poznamo izzive ponudnikov in naročnikov na področju javnega naročanja lokalnih živil?. Sledile so predstavitve primerov dobrih praks uporabe Kataloga živil za javno naročanje. Matjaž Rakovec, župan Mestne občine Kranj, ki se je prva lotila organizirano izvajati javna naročila za naročanje hrane v javnih zavodih, je predstavil njihove izkušnje s projektom, izzive in priložnosti, ki jih občina zaznava. Marjeta Podpečan iz Kranjskih vrtcev je predstavila izkušnje z uporabo Kataloga živil za javno naročanje, kaj vse so se morali naučiti, kjer so naleteli na težave, kaj so prednosti njegove uporabe in kaj bi si želeli s strani dobaviteljev. Sanja Nošaj iz PIVKE Perutninarstva je predstavila izkušnje njihovega podjetja pri naročanju živil za javne zavode, s kakšnimi izzivi se soočajo, kje vidijo rešitve in priložnosti, kaj bi bilo treba spremeniti v javnem naročanju. Predstavnik kmetije Globočnik Jakob Globočnik, ki se ukvarja s proizvodnjo jajc, je predstavil izkušnje njihove kmetije, ki je ena od več kot 150 kmetij, ki imajo interes za prodajo svojih pridelkov in izdelkov v javne zavode in so se pridružile Katalogu živil za javno naročanje v sodelovanju s Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije.

III.

Predsednik Državnega sveta Marko Lotrič je v uvodnem nagovoru izpostavil pomen sveže, lokalno pridelane, zdrave in uravnotežene prehrane za splošno zdravje. Zlasti v javnih zavodih, kjer so najbolj ranljive skupine, kot so otroci, bolniki in starejši, je ključno, da hrana izpolnjuje visoke standarde kakovosti. Hkrati je opozoril, da je realnost daleč od tega, saj je v javnih zavodih premalo slovenske hrane, ob tem pa ne gre spregledati, da javni sektor letno porabi več kot 200 milijonov evrov za hrano. Ker kljub zavedanju o pomenu kakovostne hrane in trajnostno pridelani hrani ter zakonskim zahtevam na področju javnih naročil ni zagotovljena zadostna količina

kakovostne hrane, se je treba soočiti s številnimi izzivi na tem področju. Na področju javnih naročil prehrane je nujen premik z zgolj ekonomskega stališča na druge vidike, ki bodo vključevali več lokalne, trajnostne in kakovostne hrane v prehrano javnih ustanov. Pri tem je ključen konstruktivni dialog vseh deležnikov v verigi prehranske oskrbe in sodelovanje pri iskanju trajnostnih rešitev tudi za večjo nacionalno prehransko samooskrbnost in prehransko neodvisnost. Pomembno je upoštevati tako potrebe in omejitve javnih zavodov kot tudi potrebe kmetijskih pridelovalcev, hkrati slediti cilju zagotoviti kakovostno prehrano, ki ni le finančno optimalna, temveč tudi prehransko in okoljsko trajnostna. Poudaril je, da je zdrava družba predpogoj za uspešno družbo, zdravo okolje pa je predpogoj za pridelavo zdrave hrane. Krajše kot bodo logistične poti, bolj zdravo bo okolje in bolj svežo hrano bomo dobili na krožnike. Gre za kompleksen izziv, ki ne zahteva le sprememb na strani javnih naročil, temveč tudi prilagajanje kmetijske pridelave in logističnih sistemov. Kot je opozoril, ob navedenem ne smemo spregledati omejitev, ki izhajajo iz kmetijskih površin, števila kmetijskih gospodarstev in nenazadnje povprečne starosti gospodarjev na kmetijah ter omejitev živilske industrije in agroživilskega sektorja.

Predsednik Komisije Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Branko Tomažič je izpostavil prizadevanja za krepitev prehranske varnosti in povečanje stopnje samooskrbe v Sloveniji. V okviru svojega dela v Državnem svetu je Vladi že predlagal nujne spremembe, ki bi omogočile večjo prehransko neodvisnost od uvoza, podporo slovenskemu kmetijstvu ter zmanjšanje ogljičnega odtisa pri transportu hrane. Po njegovem mnenju bi bilo treba poenostaviti sistem javnih naročil, ki je zaradi obsežne birokracije in pogosto sporne prakse predvsem v prid velikim trgovskim sistemom ter posledično pretežno uvoženi hrani. Poudaril je potrebo po večji kakovosti hrane v javnih zavodih, kar bi moralo imeti prednost pred cenami. Ob tem je opozoril na porast bolezni, povezanih z nekakovostno prehrano, ter pomen hrane za zdravje, še posebej za najranljivejše skupine. Predlagal je tudi pogostejše izvajanje tradicionalnega slovenskega zajtrka v javnih ustanovah. Izpostavil je, da Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano pri svojem delu ugotavlja, da je v zadnjem času velik del javnih razprav in sredstev namenjenih ohranjanju okolja, tudi na način, da se destimulira že tako skromno slovensko kmetijstvo, ki se ga deklarira kot enega znatnih onesnaževalcev okolja, obenem pa se spregledajo podatki o vplivih naraščanja transporta na okolje. Treba je vzpostaviti pogoje, ki bodo spodbujali povpraševanje po lokalnih pridelkih in s tem omogočili trajnostni razvoj slovenskega agroživilstva. Stremeti je treba k povečanju deleža lokalno pridelane hrane v javnih zavodih, poenostavitvi izvajanja javnih naročil ter spodbujanju ozaveščenosti potrošnikov in sodelovanja med ponudniki in naročniki.

Predsednik GZS – Zbornice kmetijskih in živilskih podjetij mag. Janez Rebec je izpostavil, da se obravnavana tematika dotika tako pridelovalcev kot uporabnikov, od katerih ima vsak pravico vedeti, od kod prihaja (uvožena) hrana. Po njegovem mnenju je še veliko prostora za izboljšave in napredek na tem področju, pri čemer si je treba prizadevati za povečanje oskrbe javnih zavodov z lokalno pridelano kakovostno hrano. Velika večina uporabnikov ni ozaveščena o izvoru - poreklu hrane, kar kaže na potrebo po povečani transparentnosti in ozaveščanju o oskrbi s hrano, saj ima vsak uporabnik pravico vedeti, od kod prihaja uvožena hrana. Vsi si želimo, da najobčutljivejše skupine prebivalstva - v vrtcih, šolah, bolnišnicah - jedo lokalno kakovostno hrano, ki je ustrezno certificirana in dosega standarde kakovosti. Treba je zagotoviti, da sredstva, ki jih država namenja temu sektorju, dosežejo prave prejemnike. Slovenski kmetje in živilsko predelovalna industrija ter zadruga ponujajo kakovostno hrano s certifikati shem kakovosti, vendar je ključni faktor pri izbiri hrane še vedno cena, kar pa ne bi smelo biti edini faktor. Izpostavil je, da tržna pridelava ekoloških živil v Sloveniji ni zadostna. Kot je pojasnil, so javni zavodi zavezani izpolnjevati zakonodajne zahteve s področja javnega naročanja, na podlagi katere morajo naročiti do 12 % ekoloških

živil in najmanj 20 % živil iz shem kakovosti, sicer so v prekršku. Zaradi tega vse več javnih zavodov kupuje uvožena ekološka živila. Kljub številnim spodbudam, ki jih država namenja spodbujanju ekološkega kmetijstva, te ne prispevajo k večji pridelavi ekoloških živil in večji dostopnosti na trgu. Ne glede na to, da so sheme kakovosti že del sistema, obstaja prostor za izboljšave, npr. da se poveča odstotek obveznih naročil na področjih, kjer smo samooskrbni (mleko, govedina). Treba je storiti več za promocijo lokalno pridelane hrane v javnih zavodih. Opozoril je na birokratsko zapletene postopke javnih naročil, ki pogosto vodijo v odstopanja med naročilom in dejansko dostavo hrane. Izpostavil je tudi težave, ki so se pojavile zaradi krize na področju uvoza hrane iz Ukrajine. Kmetijstvo in živilska industrija, kljub njuni ključni vlogi pri zagotavljanju prehranske varnosti, gospodarskemu razvoju in socialni stabilnosti, nista ravno popularna sektorja. Vse to se odraža v aktualnih protestih po Evropi. Poudaril je, da je zelo težko konkurirati na trgih dela, ob tem pa se izvaja tudi stalen pritisk zaradi t. i. zelenega prehoda. GZS – Zbornice kmetijskih in živilskih podjetij si prizadeva, da bi se zakonodaja prilagodila in bila bolj prijazna do ponudnikov in javnih zavodov. V tej luči so razvili katalog živil, ki sicer še ni zaživel v celoti, je pa dobra podlaga za nadaljnje aktivnosti s ciljem zmanjševanja birokracije in večje učinkovitosti ter nudenja podpore tako vsem ponudnikom (podjetjem in kmetom) kot tudi javnim zavodom. Po njegovem mnenju bo katalog živil zaživel šele, ko ga bodo uporabljali vsi oz. šele takrat, ko bo postal obvezen. Pozval je k večji transparentnosti pri izbiri hrane v javnih zavodih ter ozaveščanju ljudi o tem, da so pozorni, kaj jedo, kar je tudi njihova pravica. Čeprav obstajajo birokratske ovire, je ključno, da se politična volja usmeri v premagovanje teh ovir in izboljšanje sistema oskrbe s hrano. Skupni cilj je spodbujati uživanje zdrave slovenske hrane v javnih zavodih v dobro kmeta in živilsko predelovalne industrije.

Predstavnica GZS – Zbornice kmetijskih in živilskih podjetij Barbara Lončarek je predstavila aplikacijo Katalog živil za javno naročanje (v nadaljevanju: katalog živil), ki jo je razvila GZS – Zbornica kmetijskih in živilskih podjetij. Aplikacijo so razvili zaradi ugotovitev Ministrstva za javno upravo ob analizi javnega naročanja, da določanje tehničnih specifikacij – lastnosti izdelkov predstavlja eno glavnih težav pri javnem naročanju živil. Aplikacija je namenjena olajšanju procesa javnega naročanja živil tako za naročnike kot tudi za ponudnike. Priprava javnega naročanja je bila doslej zamudna ob neprestanem spreminjanju tržnih razmer in tudi zakonodaje, saj je to javnim zavodom predstavljalo veliko breme. V aplikacijo je trenutno sicer vključenih veliko ponudnikov (168 kmetij, 89 živilskih podjetij in 15 zadrug), vendar si želijo širše uporabe, saj bi to omogočilo njene številne nadgradnje, med drugim možnost avtomatskega ocenjevanja meril in izbire najugodnejšega ponudnika. Pomemben poudarek je na trajnostni proizvodnji hrane in sodelovanju z zaupanja vrednimi dobavitelji, kar lahko pripomore k povečanju lokalne pridelave ter zadovoljstvu javnih zavodov. Da bi zagotovili trajnostno proizvodnjo hrane, želijo v aplikacijo vključiti dobavitelje, ki so zaupanja vredni, kar pomeni, da zagotavljajo kakovostno in varno hrano, odgovorno pristopajo k sodelovanju z javnimi zavodi in so zanesljivi pri preskrbi s hrano. To je osnova za dolgoročno sodelovanje med javnimi institucijami in dobavitelji, kar lahko vodi do povečanja števila lokalnih pridelkov, dolgoročnih pogodb in lažjega načrtovanja pridelave ter zadovoljstva javnih zavodov. Na GZS – Zbornici kmetijskih in živilskih podjetij želijo v okviru kataloga živil vključiti vse segmente javnega naročanja živil, ki so v domeni Ministrstva za javno upravo, Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (skrbi za digitalizacijo postopkov), Ministrstva za okolje, podnebje in energijo (prek Uredbe o zelenem javnem naročanju), Ministrstva za zdravje (glede priprave uravnoveženih jedilnikov oziroma svetovanja javnim zavodom), Računskega sodišča, Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (prek shem kakovosti in promocije lokalne hrane), Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo in Ministrstva za zunanje in evropske zadeve. Katalog živil se je izkazal kot odličen pripomoček javnim zavodom za naročanje živil lokalnega izvora in shem kakovosti, pri čemer ga je Evropska komisija (DG Sante) prepoznala kot primer dobre prakse javnega naročanja živil v EU. Trenutno katalog živil omogoča pravilno izdelavo predračuna skladno z zakonodajo javnih naročil in zelenim javnim naročanjem ter v realnem času v odstotkih sporoča dosežene količine ekoloških

izdelkov in izdelkov iz shem kakovosti ter doseženo vrednost izločenih sklopov. Javni zavodi lahko s tem pripomočkom za lokalno oskrbo poiščejo ponudnike v bližini s pomočjo Google zemljevida ponudnikov ter jim direktno iz aplikacije pošljejo povpraševanje s pomočjo avtomatsko generiranega e-maila, kar omogoča prihranek časa in denarja. Leta 2024 se načrtuje razvoj aplikacije v smeri samoocenjevanja najugodnejšega ponudnika na osnovi cene, razdalje, shem kakovosti in statusa ponudnika (ali je proizvajalec ali distributer, itd.). Z bazo, ki nastaja v aplikaciji Katalog živil za javno naročanje, lahko povežemo še druge aplikacije (npr. vodenje materialnega knjigovodstva, načrtovanje in hranilno vrednotenje jedilnikov, logistiko, statistiko in uradni nadzor).

Poslanec Evropskega parlamenta (SLS/EPP) Franc Bogovič je izpostavil, da je Slovenski zajtrk, ki se je na pobudo Čebelarske zveze Slovenije začel izvajati že leta 2011, eden od ključnih elementov promocije slovenske hrane in v EU ena izmed dobrih praks za ozaveščanje o kakovosti lokalno pridelane slovenske hrane. Kot tedanji minister za kmetijstvo je tretji petek v novembru proglasil za dan slovenske hrane, kar je pomemben korak v ozaveščanju potrošnikov o pomenu lokalne hrane. Izpostavil je tudi šolsko shemo, ki je del skupne kmetijske politike in je podprta s sredstvi EU ter držav članic. Ta shema se osredotoča na uvajanje kakovostne in pestre hrane v šole ter promocijo zdrave prehrane med otroki. V poročilu, ki je bilo predstavljeno v Evropskem parlamentu, je bilo predlagano povečanje proračuna za te sheme, da bi lahko dosegle čim pogosteje in čim več otrok. Poudaril je pomen shem kakovosti hrane, ki spodbujajo ozaveščanje o izvoru in kakovosti pridelkov. Po njegovem mnenju je izrednega pomena izobraževanje o kmetijstvu in dobrih praksah. Izpostavil je problematiko nepoštenih trgovinskih praks, ki se ureja z Direktivo (EU) 2019/633 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o nepoštenih trgovinskih praksah med podjetji v verigi preskrbe s kmetijskimi in živilskimi proizvodi. Po njegovem mnenju nepoštene prakse izkrivljajo ponudbo pri javnih naročilih za javne zavode. Z nacionalnimi ukrepi sheme kakovosti, kot je Izbrana kakovost, se želi poudariti pomen lokalne hrane in slovenskega porekla. Izraziti pomen prehranske suverenosti in prehranske varnosti se je izkazal predvsem v času pandemije Covida-19 in vojne v Ukrajini. Zato tudi narašča zavedanje o pomenu kratkih verig preskrbe s hrano in lokalno pridelane hrane visoke kakovosti. Zagotovitev kakovostne ekološke in lokalno pridelane hrane v vzgojno izobraževalnih in drugih javnih zavodih je velikokrat odvisna predvsem od prizadevanj posameznikov, zaposlenih v javnih zavodih in na občinah ter pri lokalnih ponudnikih, pri čemer zgolj cena ne bi smela biti odločilni dejavnik. Poudaril je, da če želimo, da se bo delež slovenske ekološke in lokalno pridelane hrane povečal, se bomo morali bolje organizirati na vseh ravneh.

Državna sekretarka na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Eva Knez je pozdravila široko razpravo na temo slovenske hrane v javnih zavodih, saj je sodelovanje in širok konsenz vseh deležnikov na tem področju zelo pomemben. Po njenem mnenju bi z odkupom slovenske hrane v javnih zavodih rešili več problemov hkrati. Pozitivno bi vplivali tako na pridelovalce hrane, ki bi imeli stabilen odkup in s tem neko varnost in predvidljivost pri svojem delu, kot tudi na uporabnike storitev v javnih zavodih, ki bi jedli lokalno, sezonsko hrano, ki je bolj kakovostna in navsezadnje tudi bolj okolju prijazna. S tem bi zmanjšali potrebe po transportu, skladiščenju in pozitivno vplivali na količino odpadne hrane. Kot je pojasnila, nekaj poskusov pri vzpostavitvi takega sistema že imamo v manjšem obsegu na lokalni ravni, vendar s trenutnimi aktivnostmi še nismo dosegli večjega preboja. Na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano bodo predlagali sklic medresorske skupine, s katero bi se tega projekta lotili sistemsko in poskušali povezati deležnike v verigi in nasloviti izzive, s katerimi se danes soočajo, in poiskati rešitve, ki bi bile primerne za vse slovenske zavode. Poudarila je, da je za učinkovito javno naročanje živil pomembno vzpostaviti skupno točko za lažje naročanje in ponudbo lokalnih živil, ki bi bila v pomoč naročnikom in ponudnikom. Na njihovem ministrstvu si prizadevajo poiskati rešitve, ki bodo za vse primerne, tudi s pomočjo primerov dobrih praks v tujini, pri tem pa je izrednega pomena

medresorsko sodelovanje, da bo potrošnik ozaveščen in izobražen. Vzpostaviti je treba tudi učinkovitejše povezovanje ponudnikov, kar bi omogočilo večjo količinsko pestrost lokalnih živil v javnih zavodih. Kot zelo pomembno je izpostavila tudi dvig zavesti o pomenu uživanja lokalne hrane skozi izobraževalni sistem. Okrepiti je treba zavedanje ljudi, koliko energije in časa je potrebno, da neko živilo pristane na polici, saj se le na ta način dvigne spoštovanje ljudi do hrane in da znajo ceniti, ne samo hrano, ampak tudi pridelovalce in predelovalce v lokalnem okolju. To je po njenem mnenju tudi osnova, da ljudje začnejo razvijati zdrave prehranjevalne navade, saj prehranski sistemi z zdravimi, kakovostnimi, sezonskimi in trajnostno pridelanimi živilami zagotovo pozitivno vplivajo na zdravje in kakovost življenja, na ta način pa se zmanjšajo tudi stroški za zdravje. Ker mora biti država zgled potrošniku, je pomembno, da v vse javne zavode pripeljemo slovensko hrano. Poudarila je, da je kakovostna hrana in prehranjevanje temelj našega fizičnega, socialnega, kulturnega in pa tudi duševnega počutja. Z načinom prehranjevanja lahko podpiramo vzpostavljanje boljših dobavnih verig in proizvodnih modelov, ki delujejo z naravo in ne proti njej, ki spoštujejo proizvajalce hrane in delavce in jih zanima tudi dobro počutje živali.

Mag. Tadeja Kvas Majer z Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je predstavila aktivnosti ministrstva s področja javnega naročanja, šolske sheme sadja in zelenjave ter zmanjšanja izgub hrane in odpadne hrane v verigi preskrbe s hrano. Poudarila je, da je za uspešno izvajanje javnih naročil živil v javnih zavodih bistveno poznavanje potreb in izzivov tako ponudnikov kot naročnikov. Skupni cilj mora biti zagotoviti kakovostno lokalno hrano, kar bi omogočilo večjo prisotnost lokalnih živil v javnih zavodih. To zahteva sodelovanje vseh deležnikov ter skupen pristop k doseganju tega cilja. Ob tem je treba upoštevati prednosti lokalne hrane, kot so: navajenost potrošnika na domače okuse pomembno vpliva na lokalno pridelavo in ponudbo; kratke verige, ki zmanjšujejo izgube hrane, pritisk na pridelavo, ceno hrane in obremenitev okolja; na lokalno potrošnjo vplivajo tudi cenovna dostopnost, izobrazba in vrednote posameznika ter družbe (zato je nujno izobraževanje na tem področju); nakup sezonskih živil je lahko ugoden, saj je v sezoni večja ponudba; z nakupom lokalnih pridelkov in živil podpiramo družinske kmete in mala podjetja, kar pomaga zmanjšati onesnaženje s krajšanjem dostavnih poti; skrb za biodiverzitetu se kaže prek majhnih kmetij s pestro ponudbo; večja je verjetnost, da bodo lokalni pridelki dozoreli na polju pred dostavo potrošniku, kar pomeni bolj sveža,okusna in hranljiva živila ter manjšo možnost kontaminacije z alergeni in manj konzervansov - torej zagotavljanje kakovosti. Ob tem je treba upoštevati obstoječo zakonodajo, za katero meni, da precej dobro ureja področje: Zakon o javnem naročanju, Uredba o zelenem javnem naročanju in Zakon o kmetijstvu. Rezultati inšpekcijskih pregledov v 87 javnih zavodih kažejo, da so ti s predpisi seznanjeni, vendar večina javnih zavodov še ni dosegla predpisanih deležev ekoloških živil in živil iz shem kakovosti, saj imajo težave z dobavo ekoloških živil.

Opozorila je, da podatki o uporabi in stopnji samooskrbe z živilami kažejo, da smo pri proizvodnji živalskih proizvodov praktično samooskrbni, medtem ko pri rastlinskih proizvodih ne dosežemo niti 50 %. To se kaže tudi v vzpostavitvi verig, ki delujejo zgolj pri živalskih proizvodih, ne pa pri rastlinskih. Iz podatkov pridelave ekoloških živil izhaja, da približno 3.800 kmetij na 53.000 hektarjih površin pridelava različne ekološke pridelke, kot so žita, stročnice, korenovke, zelenjavo, sadje in drugo. Glede shem kakovosti pa je ugotovljeno, da imamo dovolj mesnih izdelkov izbranih kakovosti, mleka in mlečnih izdelkov ter nekaj sadja. V okviru šolske sheme se npr. sadje in zelenjava dobavljata več kot 400 osnovnim šolam, pri čemer jih več kot polovico oskrbujejo lokalni kmetje in zadruga, medtem ko je delež ekoloških dobav manjši (5,4 % sadja in zelenjave in 24 % mleka in mlečnih izdelkov). Ugotavlja se tudi, da imamo dovolj jabolk za šolsko shemo.

Iz raziskave trajnostnega partnerstva med ekološko kmetijo in osnovno šolo Vojnik (2021) med drugim izhaja, da je na voljo dovolj sezonskih ekoloških živil za obdobje 12 tednov. Čeprav je ponudba živil primerna za večkratno uporabo tedensko, je bil ugotovljen manjši

delež ekoloških živil v malicah zaradi višje cene, ki predstavlja približno 30-40 % stroška malice. Zato so šole raje vključile ekološka živila v kosila, kjer predstavljajo nižji strošek, približno 10 % stroška obroka. Nadaljnji cilj trajnostnega partnerstva je vzpostaviti dolgoročno povezovanje med ekološkimi kmetijami in šolami, da se doseže naročena pridelava, kar omogoča kmetom predvideti potrebe šol ter zagotoviti stabilen odkup svojih pridelkov.

Poudaril je, da v praksi obstaja še vrsta izzivov, ki omejujejo večjo vključenost lokalne hrane v obroke javnih zavodov. Eden izmed njih se nanaša na prakso naročanja lokalnih živil, npr. javni zavodi pogosto sklepajo okvirne sporazume z lokalnimi dobavitelji - kmeti, vendar kasneje ne naročijo ničesar od njih, kar pomeni izostanek stabilnega povpraševanja. Težave so tudi pri točkovanju pri izbiri dobaviteljev, kjer je pogosto prevelik poudarek na ceni. Poleg tega se pogosto naročajo majhne količine, ker nimajo lastnih skladišč, kar dodatno otežuje logistiko dobave in čas dostave. Premalo se naroča sezonskih živil. Smotno bi bilo, da se pri naročanju živil uporabljajo bolj natančni sklopi, kot npr. sklop jabolka, hruške, slive, namesto splošnega "sklop sadja", in se na ta način lahko podpre lokalne ponudnike. Javni zavodi se pogosto soočajo s težavami opredelitve količinskih potreb na dolgi rok, zato je nujna strokovna podpora. Javni zavodi kot naročniki se pritožujejo nad nepovezanostjo dobaviteljev, kar povzroča težave pri zagotavljanju zadostnih količin hrane za njihove dnevne potrebe. Postopki javnih naročil hrane v javnih zavodih so še vedno zahtevni in dolgotrajni, in to kljub obstoju štirih platform: Naša super hrana, Katalog živil za javno naročanje GZS – Zbornice kmetijskih in živilskih podjetij, e-katalog Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije in e-katalog Zadružne zveze Slovenije ter določeni LAS-i. Finančne omejitve, kadrovska podhranjenost ter pomanjkanje skladiščnih kapacitet dodatno otežujejo zagotavljanje obrokov. Za uspešnejše izvajanje javnih naročil je ključno povezovanje med dobavitelji in naročniki, sprememba meril točkovanja za izbor dobaviteljev. To bi omogočilo krajše poti dostave in zmanjšanje izpustov, pripravo sezonskih jedilnikov, razmislek o vključitvi malic v izobraževanje učencev, kar bi spodbudilo navajanje na lokalne okuse in zmanjšalo količino zavržene hrane (na letni ravni: 6000 ton v osnovnih šolah, 1800 ton v bolnišnicah in 2400 ton v domovih za ostarele).

Župan Mestne občine Kranj Matjaž Rakovec je pojasnil, da je projekt skupnega naročanja živil v javnih zavodih eden najpomembnejših projektov Mestne občine Kranj, saj s tem ne podpirajo le lokalnih pridelovalcev in posredno lokalne pridelave, pač pa v jedilnike vrtčevskih in osnovnošolskih otrok ter starostnikov uvajajo bolj zdravo in kakovostno hrano in presegajo zakonske minimume pri ekoloških živilih in živilih iz shem kakovosti kar za petdeset odstotkov. Zavedajo se še nekaterih pomanjkljivosti na tem področju, predvsem na področju digitalizacije celotnega procesa, a jih s skupnimi močmi vseh »akterjev« od dobaviteljev do javnih zavodov in znanjem poskušajo sproti reševati, saj želijo, da bi bil dinamični nabavni sistem (DNS) čim bolj uporabnikom prijazen in bi vanj vstopilo še več lokalnih pridelovalcev in javnih zavodov. Digitalne rešitve že zdaj lajšajo prej precej bolj zapletene postopke, pri čemer ugotavljajo, da se trend povečevanja dobavljene in pripravljene lokalne hrane povečuje. Načrtujejo širitev projekta ter sodelovanje s športniki in lokalnimi gostinci za promocijo zdrave prehrane in ozaveščanje potrošnikov o izvoru hrane, saj je lokalno pridelana hrana ključnega pomena za zdravje in okolje.

Mestna občina Kranj je bila leta 2022 kot ena od 100 mest izbrana v misijo EU – Podnebna nevtralna in pametna mesta do leta 2030. Kot pomemben del aktivnosti za doseg podnebne nevtralnosti je tudi lokalna prehranska samooskrba ter vključitev lokalno pridelane hrane na jedilnike občanov, skupaj s skrbjo za trajnostni razvoj kmetijstva in odnosom do hrane. V okviru projekta Povečevanje prehranske lokalne samooskrbe v Mestni občini Kranj se izvaja skupno javno naročanje po posebnem sistemu javnega naročanja - dinamičnem sistemu naročanja hrane. Projekt vključuje 12 javnih zavodov, kot so šole, vrtci, dom upokojujencev in srednje šole. Sistem naročanja hrane je digitaliziran in avtomatsko izračunava delež

naročenih ekoloških živil ter živil Shem kakovosti, pri čemer sta kriterija za izbiro kakovost (podprta s certifikati) in cena (40 : 60). Za ozaveščanje o lokalni ponudbi se organizirajo posebni dogodki, kjer lokalni proizvajalci predstavijo svoje pridelke. Izzivi pri doseganju lokalne prehranske samooskrbe so tudi neskladje med ponudbo in povpraševanjem pri lokalnih živilih, kadrovski in časovni primanjkljaji v javnih zavodih ter potreba po nadgradnji digitalizacije procesa naročanja in sledenja dobav. Analiza po sklenitvi pogodb za leto 2024 kaže delno povečanje deleža lokalne hrane na jedilnikih javnih ustanov v primerjavi z letom 2020. Projekt je usklajen s smernicami zelenega dogovora EU, pobudo Od vil do vilic ter sledi usmeritvam misije Podnebno nevtralna in pametna mesta. Projekt Povečevanja prehranske lokalne samooskrbe v Mestni občini Kranj je bil vključen v projekt LAS Gorenjska košarica in predstavljen v sodelovanju z regionalno agencijo RAGOR tudi v Škofji Loki kot del širitve ideje skupnega javnega naročanja po Gorenjski.

Organizatorica zdravstveno higienskega režima v Kranjskih vrtcih Marjeta Podpečan je predstavila njihove izkušnje javnega naročanja. Kranjski vrtci so javno vzgojno izobraževalni zavod, ki deluje na 14 lokacijah v Mestni občini Kranj, vključujejo med 1550 in 1700 otrok ter zaposlujejo med 300 in 320 ljudi (v tehničnih službah je 40 zaposlenih). Trenutno imajo težave zaradi pomanjkanja kuharjev. Dnevno pripravljajo zajtrke, kosila in malice za vse vključene otroke, zaposlene in zunanje odjemalce, skupaj približno 2000 obrokov dnevno, vključno s prilagojenimi obroki za 240 uporabnikov. Letno načrtovana in porabljena sredstva znašajo približno 800.000 evrov. Zavod se poslužuje dinamičnega nabavnega sistema, ki ga koordinira Mestna občina Kranj za 12 javnih zavodov. Za oblikovanje javnih naročil za leto 2024 so ustvarili 13 kategorij, znotraj katerih so oblikovali 91 sklopov in 15 izločenih sklopov, kar predstavlja 17,3 % vrednosti javnih naročil. Delež ekoloških živil in živil iz shem kakovosti znaša 47,62 % glede na celotno predvideno količino živil, izraženo v kilogramih. Izpostavila je pomen pravilnega načrtovanja finančnega okvira, usklajenost s prehransko vizijo zavoda, določitev artiklov in količin ter izločitev sklopov v skladu z zakonodajo. Ponderiranje pri javnih naročilih je ključnega pomena za povečanje deleža ekoloških živil in živil iz shem kakovosti. Pri realizaciji pogodb je ključno spremljanje pogodb in mehanizmov kontrole, ki vključujejo vhodno in finančno kontrolo. Pomembno je postaviti pravilen finančni okvir, slediti smernicam ter spremljati količino in kakovost artiklov. Za uspešno izvedbo postopka javnih naročil in realizacijo sklenjenih pogodb je pomembno imeti strokoven kader, aktivno sodelovanje zaposlenih, razpoložljiv čas in posluh vodstva. Pojasnila je, da pričakovanega uspeha pri prvem javnem naročilu ni, za uspeh je potrebna kilometrina, timsko delo, nadgradnja in stalno strokovno izpopolnjevanje. S stalnim izpopolnjevanjem, povezovanjem in podporo vodstva si prizadevajo za nadaljnji uspeh pri izvajanju javnih naročil ter zagotavljanju kakovostne prehrane za njihove otroke.

Vodja administracije prodaje v PIVKA perutninarstvo, d. d., Sanja Nošaj je predstavila izkušnje njihovega podjetja pri naročanju živil za javne zavode. Kot ugotavlja, je v javnih zavodih slovenska hrana na krožnikih le v omejenem obsegu, saj je cena najpomembnejše merilo za naročanje hrane. Pri tem poudarja, da ekološko pridelana hrana ni edino in realno merilo kakovosti, nenazadnje ekološka hrana prihaja predvsem iz tujine. Po njenem mnenju je treba v večjem obsegu upoštevati tudi druge kriterije, kot so lastna proizvodnja, kratke dobavne poti in druge kakovostne parametre. Nepoznavanje trga s strani javnih zavodov in ponudnikov otežuje pripravo razpisov, kar bi bilo treba sistemsko urediti. Okvirni sporazumi, ki urejajo odnose med podjetji in javnimi zavodi, so lahko v prid slednjim, vendar pa je treba ustvariti uravnotežen sistem, ki upošteva interese vseh strani. Pri prijavih na razpise se lahko podjetja prijavijo le na celoten sklop, kar lahko otežuje prijavo, če jim manjka posamezen artikel v sklopu. Razpisna dokumentacija javnih zavodov ni enotna, kar vodi v različne predračune in kakovostne zahteve, kar predstavlja dodatno oviro. Poleg tega javni zavodi niso zavezani za naročanje minimalnih količin, kar lahko povzroči neenakomerno povpraševanje. V praksi se soočajo s težavami nerentabilne dostave majhnih količin in iz oddaljenih lokacij. Kljub prizadevanjem za optimizacijo se soočajo s praktičnimi omejitvami,

združevanje ponudnikov ni vedno izvedljivo zaradi različnih zahtev in zakonodaje. Primeri iz prakse kažejo različne pristope posameznih javnih zavodov glede izbire ponudnika za oskrbo s hrano, vključno z žrebom, kar se ji ne zdi primerno. Njihove izkušnje pri uporabi Kataloga živil za javno naročanje kažejo, da je z dodajanjem izdelkov mogoč enostaven pregled ponujenih izdelkov slovenskih ponudnikov, poenostavljeno izpolnjevanje predračuna ter olajšano oblikovanje sklopov naročanja. Po njenem mnenju je treba oblikovati strategijo za boljšo uporabo kataloga živil, kar bo olajšalo postopke in prispevalo k večji učinkovitosti oskrbe s hrano.

Predstavniki kmetije Globočnik Jakob Globočnik, ki se ukvarja s proizvodnjo jajc, je predstavil svoje izkušnje. Njihova kmetija je med več kot 150 kmetijami, ki so izrazile interes za prodajo svojih pridelkov in izdelkov v javnih zavodih, in se pridružile Katalogu živil za javno naročanje v sodelovanju s Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije. Gre za družinsko kmetijo, kjer se ukvarjajo z rejo kokoši nesnic in lokalno prodajo jajc. Z javnimi zavodi sodelujejo zaradi kratkih dobavnih verig (do 30 km), svežine (dostava enkrat na teden) in povezanosti z lokalnim okoljem. Prijava na razpise poteka prek portala e-ponudbe, pri čemer najraje sodelujejo direktno z naročniki v okviru izločenih sklopov, saj jim to prihrani čas pri birokraciji. S pomočjo kataloga dobrot slovenskih kmetij spremljajo razpise. Prva prijava je bila zapletena in so potrebovali strokovno pomoč, ki so jo zelo težko dobili. Po njegovem mnenju bi bilo treba na tem področju poenostaviti postopke predvsem za manjše ponudnike. Pri oddaji ponudb opažajo, da razpisi včasih niso pravilni (npr. pri razpisih za konvencionalne pridelke naročnik zahteva ekološki certifikat). Opaža tudi pomanjkanje informacij o lokalnem kmetijstvu pri javnih zavodih. Izpostavil je primer razpisa za jajca iz pašne reje, pri katerem pa so izpadli zaradi ponudbe uvoženih ekoloških jajc. Opisal je izzive pri dostavi izdelkov, ki vključujejo različne lokacije dostave in nizke vrednosti naročil, vendar so se prilagodili. Poudaril je, da je ozaveščanje o pomenu lokalne hrane, še posebej za mlajše generacije, ključno.

IV.

V razpravi so sodelovali predsednik Društva poslancev 90 Marjan Podobnik, prof. dr. Marko Debeljak iz Instituta Jožef Stefan, Alenka Puh iz Skupine eTRI, Simon Ušaj iz Mlinotesta Živilska industrija, d. d., Uroš Brankovič iz Zveze društev ekoloških kmetov Slovenije, Mateja Kocjančič iz Skupnosti vrtcev Slovenije, Daša Sojer iz Osnovne šole Domžale, Sandi Vrabc z Ministrstva za vzgojo in izobraževanje in predsednik Komisije Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Branko Tomažič.

Predsednik Društva poslancev 90 Marjan Podobnik je izrazil razočaranje nad pomanjkanjem napredka pri zagotavljanju večje samooskrbe. Po njegovem mnenju je zakonodaja neustrezna, zapletena in favorizira velike uvoznike. Dober primer Mestne občine Kranj predstavlja zgolj 2 % prebivalstva. Poudaril je, da slovenske hrane ni, ker manjše kmetije ne vedo, če bodo pridelke lahko prodale – ni tržnih priložnosti. Predstavil je zamrli projekt pokrite veletržnice za lokalno pridelano hrano (Ljubljana Rudnik), ki bi prinesel številne pozitivne učinke za kmete in potrošnike. Zastavil je vprašanje o skupnih stroških hrane v javnih zavodih na letni ravni ter poudaril potrebo po poenostavitvi sistema javnih naročil in spodbujanju samooskrbe s hrano ter podpori slovenskim kmetom.

Prof. dr. Marko Debeljak z Instituta Jožef Stefan je podal nekaj ugotovitev mednarodnega projekta COCOREADO (COncerning COsumers and producers to REbalance farmers' position through AmbassaDOrs trainings), ki se trudi združiti male pridelovalce z lokalnim trgom. Struktura potrošnje hrane v Sloveniji ni naklonjena domači pridelavi. Po podatkih SURS-a smo leta 2023 uvozili 84 % hrane, le 16 % hrane pa smo pridelali v Sloveniji. Ta trend izgube suverenosti nad domačo hrano se je začel leta 2004, ko je domača pridelava predstavljala okoli 50 % porabe. Do leta 2033 bomo izgubili popoln nadzor nad slovensko

hrano, saj bo 100 % hrane uvožene. To je zastrašujoče, a nedvomen trend, ki ga moramo ustaviti. Javni razpisi za hrano so ključni, saj združujejo dva popolnoma ločena svetova: slovensko pridelavo hrane in slovensko potrošnjo hrane. Iz primerov dobre prakse občin Kranj in Laškega izhaja, da je treba prek sistema javnih razpisov vzpostaviti povezavo med pridelovalci in potrošniki, kar je bilo potrjeno tudi na primeru Osnovne šole Prežihovega Voranca v Laškem. Treba se je zavedati sinergijskih učinkov javnih investicij v javno prehrano na lokalne pridelovalce hrane. Iz primera iz Kopenhagna izhaja, da se vsak vložen evro v javno prehrano večkrat obogati. Lokalni pridelovalci imajo prek tega mehanizma priložnost za stabilnejše ekonomske pogoje, zaposlovanje, krepitev strukture pridelave ter svoje pozicije na lokalnem in državnem nivoju (ti učinki so že vidni v občini Laško).

Alenka Puh, Skupina eTRI, je predstavila primer povezovalnega trgovskega centra za zelišča (socialno podjetniške skupine), ki je skupaj s Hmeljarskim inštitutom, Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije in kmetijami usmerjen v ponudbo ter distribucijo ekoloških čajev v javne zavode. Izpostavila je logiko sodelovanja, ki povečuje dodano vrednost kmetij in dviguje kakovost čaja. To pomeni, da je pot od vil do vilic tista, na kateri se lahko učimo sodelovanja. V socialno podjetniškem sektorju so izmerili, da se od vsakega vloženega evra s takim pristopom iztrži sedem evrov. To pomeni, da bi morala javna poraba v smislu družbenega trajnostnega razvoja veljati za ključno. Ob tem pa je ključno razvijati tudi nove produkte. Odločili so se, da bodo čaj pridobivali na slovenskih ekoloških kmetijah in na ta način spodbudili pridelavo zelišč na ekološki način. Čajne filter vrečke so prilagodili količini priprave čaja v javnih zavodih. Podarila je, da ima logika sodelovalnega poslovnega modela tudi širše družbene koristi, kot so ustvarjanje delovnih mest za ranljive skupine, in tistih, ki ostajajo izven trga dela.

Simon Ušaj, direktor pekovskih izdelkov v Mlinotest Živilska industrija, d. d., je predstavil vidik pekovskih izdelkov na področju javnih naročil. Poudaril je pomen poenostavitve postopkov ter ob tem izpostavil problematiko dostav, saj vsakodnevno dostavljajo na 540 dostavnih mest med peto in sedmo zjutraj, poseben izziv pa predstavljajo podružnične šole ali bolnišnice na različnih lokacijah. Izpostavil je, da je zelo težko obvladovati to kompleksnost raznolikosti in razdrobljenosti naročil, kar je tudi nemogoče združiti v učinkovito proizvodnjo. Na območju mestne občine Kranj so poenotili jedilnike na nivoju občine. Predlagal je, da se jedilniki poenotijo za območje celotne Slovenije po vzoru Furlanije Julijske krajine in avstrijske Koroške, kjer imajo isti dan isto ponudbo v vseh javnih zavodih. Izpostavil je pomen digitalizacije postopkov javnega naročanja, saj bi z učinkovito logistiko lahko veliko privarčevali. V okviru shem kakovosti je izpostavil tudi pomen varnosti hrane kot kakovostne storitve.

Uroš Brankovič iz Zveze društev ekoloških kmetov Slovenije je izpostavil, da primer Mestne občine Kranj kaže, da je mogoče doseči zakonski minimum 12 % ekološke hrane v javnih zavodih, vendar je zato treba zagotoviti več sredstev in tudi večje podpore strokovnih organov in institucij, saj bi to omogočilo lažji dostop ekoloških slovenskih živil na jedilnike otrok. Izpostavil je, da je tudi za ekološko meso in mleko še prostor za izboljšave, saj se trenutno prodajajo kot konvencionalni izdelki. Pomembno je zagotoviti, da je dostava slovenske ekološke hrane učinkovita. Ob tem je navedel primer Avstrije, ki prek organizacije z več kot 100 zaposlenimi svetovalci uspešno trži ekološke izdelke. Podaril je, da bi morali nameniti za šolsko prehrano, glede na njen pomen za zdravje otrok, bistveno višja sredstva. Želel bi si, da kranjski primer postane vzor za celotno Slovenijo in večjega zavedanja pomena zdrave šolske prehrane.

Mateja Kocjančič, Skupnost vrtcev Slovenije in Aktiv organizatorjev prehrane ter zdravstveno-higienskega režima, je poudarila, da si vsi akterji v vrtcih, tako organizatorji prehrane kot ravnatelji in tisti, ki se ukvarjajo s prehrano, prizadevajo, da bi imeli na krožnikih otrok čim več slovenske hrane in uravnotežene obroke, ki vsebujejo mleko ter kakovostna

sezonska lokalna živila. Vendar so dodeljena sredstva omejena, pri čemer so med občinami lahko velike razlike. Kljub prednosti, ki jo dajemo ekološkim živilom, se zakonsko določene deleže ekološke hrane težko doseže, predvsem zaradi finančnih omejitev pri nabavi. Poleg tega so vrtci po Sloveniji soočeni z različnimi omejitvami glede ponudbe hrane, kar je predvsem odvisno od njihovega okolja. Glede ponudbe hrane si želijo enakih možnosti za vse vrtce.

Daša Sojer iz Osnovne šole Domžale je izpostavila problematiko deleža organizatorjev šolske prehrane glede na število učencev, pri čemer so zaposleni vedno bolj obremenjeni.

Sandi Vrabc z Ministrstva za vzgojo in izobraževanje, Sektorja za osnovne šole, je pojasnil, da je s 1. 9. 2023 v veljavi nov normativ, ki je zmanjšal delež organizatorja šolske prehrane z 4000 na 3000, kar je bilo usklajeno s sindikati in ravnatelji. Ministrstvo že zdaj namenja 34 mio evrov za subvencijo prehrane osnovnošolcem in več kot 9 mio evrov za srednješolce. Slovenski sistem prehranjevanja v osnovnih in srednjih šolah je vzor mnogim zahodnim razvitim državam, saj pomeni socialni korektiv, ki zagotavlja enakost med učenci, ne glede na njihovo ekonomsko ozadje. Smernice o prehranjevanju, ki jih pripravljata Zavod za šolstvo in NIJZ, so bile posodobljene in sprejete na strokovnem svetu, kar kaže na delujoč sistem, ki mu starši zaupajo. Prostor za izboljšave obstaja predvsem v učinkovitejšem naročanju in organizaciji brez dodatne birokracije.

Predsednik Komisije Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Branko Tomažič je zaključil, da bomo izpostavljene izzive rešili in dosegli zelene rezultate le, če bodo predsednik Vlade in ministrica za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter ostali pristojni akterji izkazali interes za ureditev tega področja.

V.

Na podlagi predstavitev in razprave so bili oblikovani naslednji

z a k l j u č k i :

1. Javno naročanje živil v javnih zavodih se srečuje z izzivi na področju naročanja lokalno pridelanih živil, živil iz shem kakovosti in ekoloških živil.
2. Sistem javnih naročil naj bo enoten in celosten, pri čemer je treba sistem javnega naročanja poenostaviti in v večji meri digitalizirati, da bo naročanje hrane v javnih zavodih učinkovitejše in enostavnejše. O sistemu javnih naročil in uporabi orodij za njegovo izvajanje je treba ustrezno izobraziti tako ponudnike kot naročnike.
3. V javnih zavodih je treba zagotoviti višji delež sveže in kakovostne slovenske hrane tudi z zakonsko zahtevo, da javni zavodi naročijo najmanj 50 % lokalno pridelane hrane. Primeri posameznih občin kažejo, da je to moč realizirati ob sodelovanju ponudnikov in naročnikov.
4. Zagotoviti je treba ustrezen nadzor nad stalno kakovostjo in varnostjo dobavljenih živil v celotnih verigi.
5. Vzpostaviti je treba sistem javnega naročanja, kjer bo prvo merilo pri naročanju hrane v javnih zavodih njena kakovost in kratka veriga, ne zgolj cena. Ob zagotavljanju varne in zdrave hrane v javnih zavodih in vsesplošnim ozaveščanjem o zdravi lokalni prehrani bomo lahko tudi obrnili trend naraščanja števila bolezni, ki so povezane z nezdravo prehrano.

6. Ker sistem javnih naročil vzpostavlja povezavo med pridelovalci in predelovalci (ponudniki) ter potrošniki (naročniki), se je treba zavedati sinergijskih učinkov zagotavljanja javnih sredstev za prehranjevanje v javnih zavodih na lokalne pridelovalce in predelovalce hrane.
7. Področje javnih naročil prehrane v javnih zavodih je izredno široko in terja tvorno medresorsko sodelovanje na nivoju Vlade s ciljem zagotavljanja kakovostne, sveže, lokalno pridelane hrane za najbolj ranljive skupine prebivalstva (otroci, mladostniki, bolniki, starejši).
8. Višji delež rabe sveže in kakovostne lokalno pridelane hrane v javnih zavodih bo pozitiven vpliv na zdravje posameznikov, gospodarsko vzdržnost, razvoj kmetijske dejavnosti ter prispevalo k razvoju domače živilske industrije. Kratke transportne poti imajo tudi blagodejen vpliv na okolje z vidika nižjega ogljičnega odtisa. Vse to pa lahko pripomore k zagotavljanju večje prehranske varnosti in samooskrbnosti ter razvoja in poseljenosti slovenskega podeželja.
9. Ker v Sloveniji tržna pridelava ekoloških živil ni zadostna, javni zavodi pa so zavezani izpolnjevati zakonodajno zahtevo po naročanju do 12 % ekoloških živil, sicer so v prekršku, so javni zavodi primorani kupovati ekološka živila iz drugih držav. Ker dosedanje številne spodbude države za spodbujanje ekološkega kmetijstva ne prispevajo k večji pridelavi ekoloških živil in večji dostopnosti na trgu, je treba sistem spodbud spremeniti in finančne podpore usmeriti tja, kjer se zagotavlja količinska proizvodnja za trg s ciljem zagotavljanja prehranske samooskrbe Slovenije.
10. Sredstva, ki jih javni zavodi namenjajo za nakup živil iz shem kakovosti in ekoloških živil, so prenizka, saj jim ne omogoča naročanja živil lokalnega izvora, ki so višje kakovosti in posledično tudi dražje. Višina zneska za malico, ki jo subvencionira država, ni ustrezna. Enako velja za kosila in druge obroke, ki jih pripravljajo javni zavodi (šole, vrtci, bolnišnice, domovi za starejše), ki so sicer tržna kategorija, vendar je tudi slednja stroškovno omejena. Poleg tega je treba tudi na ravni vseh vrtcev v državi zagotoviti enak obseg sredstev za prehrano otrok.
11. Javni zavodi se pogosto soočajo s težavo, ko ponudniki živil zaradi objektivnih razlogov ne morejo dobaviti po cenah v okviru sklenjene pogodbe in vložijo zahtevek za povišanje cen živil v času izvajanja pogodbe. Ob tem mora ponudnik dokazovati, da se je indeks cen, ki je določen v pogodbi, povišal za določen odstotek. Zaradi navedenih izzivov bi bilo treba zakonsko dopustiti možnosti za bolj prilagodljiv in enostavnejši dvig cen živil v primeru upravičenosti in spremenjenih okoliščin.
12. Izbrani ponudniki živil, ki oskrbujejo javne zavede z določenim sklopom živil, se v praksi soočajo s težavami, saj naročniki kljub sklenjeni pogodbi in dogovorjenim količinam sploh ne naročajo živil ali jih naročajo v manjših količinah. To pogosto med ponudniki ustvarja veliko negotovosti, saj živilo, ki je bilo pridelano prav zaradi sklenjenega dogovora z naročnikom (javnim zavodom), ostaja in jim ga ne morejo prodati, posledično pa so prisiljeni iskati druge prodajne poti.
13. Več napora in sredstev je treba nameniti ozaveščanju ljudi o pomenu lokalne in trajnostno pridelane hrane, tako živalskega kot rastlinskega izvora, za njihovo zdravje, pri čemer je treba poudariti prehranjevanje s sezonsko hrano. Pri tem je nujno okrepiti ozaveščanje o pomenu zdrave hrane v vzgojno-izobraževalnih ustanovah.

14. Z ustreznim izobraževanjem potrošnikov lahko zmanjšamo količino zavržene hrane ter na ta način optimiziramo stroške prehrane v javnih zavodih.
15. Predlaga se razmislek o vzpostavitvi enotnih dnevnih jedilnikov v javnih zavodih na območju celotne Slovenije oziroma njenem širšem območju.
16. Katalog živil za javno naročanje, ki ga je pripravila GZS – Zbornica kmetijskih in živilskih podjetij, je dober pripomoček javnim zavodom za naročanje živil lokalnega izvora in shem kakovosti in bi ga bilo smiselno uporabljati v večji meri.

* * *

Komisija za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, na podlagi seznanitve z zaključki posveta in razprave članov komisije, predlaga Državnemu svetu, da ob seznanitvi z zaključki posveta sprejme naslednji **sklep**:

Državni svet na podlagi prvega in drugega odstavka 97. člena Poslovnika Državnega sveta poziva Vlado Republike Slovenije, da zaključke posveta Slovenska hrana v javnih zavodih prouči in se do njih opredeli.

* * *

Za poročevalca na seji Državnega sveta je bil določen državni svetnik Branko Tomažič.

Ad 4)

Komisija je soglasno potrdila zapisnik 16. seje komisije.

Ad 5)

Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je na 17. seji 15. 3. 2024, na podlagi šestega odstavka 29. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14, 26/15, 55/20, 123/20, 67/22 in 69/23) in tretjega odstavka 5. člena Pravilnika o organizaciji posvetov in drugih dogodkov v državnem svetu, sprejela naslednji

sklep:

Komisija DS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano bo skupaj z Lovsko zvezo Slovenije soorganizirala posvet o tem kdo bo kmetom povrnil škodo zaradi nepravilnega gospodarjenja z divjadjo, in sicer 13. 5. 2024, v dvorani Državnega sveta.

Obrazložitev:

Predsednik komisije Branko Tomažič in član komisije Marko Staroveški sta se seznanila s problematiko plačevanja škode po divjadi na uradnem obisku pri Lovski zvezi Slovenija. Ker komisija problematiko vedno večjih škod po divjadi in neustreznega upravljanja z divjadjo v okviru svojega dela stalno naslavlja, je smotno, da se o problematiki izvede širša javna razprava v okviru posveta.

* * *

Predsednik komisije je člane seznanil, da se naslednjo sejo komisije načrtuje v Gornji Radgoni 5. 4. 2024 ob 13.30 v okviru 13. Mednarodni sejem lovstva in ribištva.

Sekretarka komisije:
mag. Eva Obreza Modic

Predsednik:
Branko Tomažič